

KLIC TRIGLAVA

- PARTIJA V KRČIH
- II. izdaja: DAN SLOVENSKE ZASTAVE
- GOSPODARSTVO PO ENEM LETU
- POLITIČNA PREBUJA BENEŠKIH SLOVENCEV
- DUNAJSKI "KOROTAN"

330

NOVEMBER 1966

Kdo bi vzdrževal škofijo?

Od posebnega dopisnika

Kolikor morem soditi na splošno, je poslednji Klicov uvodnik o slovenskem zdomskem škofu zadel žebelj na glavo. Uvodnik sam bi kajpak bilo mogoče raztegniti in zajeti nove momente, ki pa še bolj dokazujejo, da je bila osnovna teza tistega uvodnika pravilna.

V uvodniku sta bila omenjena argentinski in rimski monsignor, niso pa bili omenjeni ostali monsignorji, ki prihajajo v poštev, če že zamižim predtém dejstvom, da v Rimu tudi ni samo eden. Čeprav zamejski duhovniki, rojeni in posvečeni v tujih škofijah, ne prihajajo v poštev, bi vendar teoretično bilo več kandidatov. Prav Slovenci na Angleškem so nedavno dobili svojega monsignorja g. Kunstlja. Toda zdaj imam v mislih ameriškega monsignorja g. Baznika, ki bi bil prav gotovo najbolj resen kandidat med obema skrajnostima. Zanj bi namreč govoril poseben in zelo važen faktor pri takšnem morebitnem imenovanju: vzdrževanje. Četrtega slovenskega škofa ne bi mogla vzdrževati niti Argentina niti Zahodna Evropa, saj na primer slovenski duhovniki v Severni Ameriki podpirajo slovenske duhovnike tako v Zahodni Evropi kot v Južni Ameriki. Zato bi prav gotovo breme vzdrževanja četrtega škofa padlo na ramena slovenske duhovščine in laikow v Severni Ameriki. Da kandidat iz Buenos Airesa in kandidat iz Rima ne bi mogla računati na podporo Severne Amerike, je meni, Ki poznam razmere, jasno. Potrebna sredstva za vzdrževanje bi v Severni Ameriki dobil samo Slovenec iz Severne Amerike ali specifično iz - Združenih držav, bodisi naturaliziran bodisi tam rojen. Vzdrževanje škofa je vedno združeno z vsakim novim imenovanjem, je celo bistvenega pomena. Vatikan ne bo zlepa pristal na ustanovitev nove škofije in postavitev novega škofa, če ne bodo sredstva za njegovo vzdrževanje zagotovljena. Po mojih dobrih informacijah se je prav na tem vprašanju lani v Rimu razgovor - končal, ker tega vprašanja niso mogli pozitivno rešiti tisti, ki so se zavzemali za novega škofa.

V naših posebnih razmerah pa je vprašanje celo širše: če bi Slovenci v tujini dobili svojega škofa, bi ga morali dobiti tudi Hrvati. Ker pa so ti še veliko bolj zlasani med seboj kot smo Slovenci, bi bilo to vprašanje pri njih še težje rešiti. V nobenem primeru Vatikan vsem Hrvatom ne bi mogel ustreči, morda niti večini ne. Sodim, da je tudi to odločilo usodo četrtega slovenskega škofa.

Iz tega sledi, da bi slovenski zdomski škof število problemov povečal in ne zmanjšal. Ne vem, če je hotelo biti uredništvo 'Klica Triglava' v komentiranju namenoma prizanesljivo ali pa ni bilo dovolj poučeno: dejstvo je, da se za slovenskega zdomskega škofa zavzema samo določena begunska skupina, ne zato, da bi dobila svojega vodnika, ampak da bi preko njega lažje vodila ostalo slovensko emigracijo. To je bistvo vsega tega problema, pa čeprav škofovi zagovorniki tega nikdar ne bodo priznali. Če bi bilo drugače, potem bi se na primer Slovenci iz Argentine zavzeli za monsignorja Baznika, če jim je zares toliko do tega, da dobijo zdomski Slovenci svojega škofa, in potem gotovega propagandnega potovanja sploh ne bi bilo treba izvršiti. (Tu ne mislim na potovanje nadškofa dr. Pogačnika, ki pri celi zadevi nima ničesar.)

Kar zadeva pastoralni značaj, ki ga omenja g. Rant, stvar ni tako generalna. Poznam slovenskega župnika, z lastno v veliki meri slovensko župnijo, ki je takole komentiral: 'kaj mi bo slovenski škof prinesel, česar v svoji slovenski župniji še nimam? Ničesar. Imam vse, kar hočem: slovensko službo božjo, svobodo v upravi cerkvene imovine in v dušnem pastirstvu. Pri svojem krajevnem škofu dosem vse, kar hočem. Najbrž bi dobil samo nova bremena, nove dajatve...' Ne bi rad generaliziral, toda bojim se, da bi podobno odgovorila vsa slovenska duhovščina na slovenskih farah v Združenih državah. Končno: če bi ta duhovščina zares hotela imeti slovenskega škofa, bi samo zagotovila, da ga bo vzdrževala, in ni izključeno, da bi ga že imela. Kljub Hrvatom morda.

LONDON, 5. NOVEMBRA 1966.

LETO XIX. ŠTEV. 330.

PREUREDITEV

NAJ BODO SKLEPI zadnje seje centralnega komiteja ZK Jugoslavije (gl. poročilo Od meseca do meseca) zgodovinskega pomena ali pa le zasilno krpučanje - kar bo razsodil čas - vsekakor kažejo, da se partija zviija v novih reformnih krčih. Odpraviti jih je mogoče z nezaupljivim skomigom ramen, češ da se ne bo mnogo spremenilo, ker se partijski birokrati v Ljubljani in Zagrebu prav tako kot v Beogradu še vedno oklepajo stolčkov. Posmehljivo je mogoče pokazati na dejstvo, da so napovedano ločitev partije od države zelo poceni opravili. Stare, že precej obrabljene voditelje so iz izvršnega komiteja prestavili v predsedstvo in jim s tem omogočili, da še dalje vodijo državo, češ da niso več izvršna oblast v partiji. Z izjemo Marinka, ki je omagal nekje ob poti, se tudi po republikah ni mnogo spremenilo. Partizanska generacija še naprej sedi v sedlu.

Kar na prvi pogled pred vsem zbode v oči, je dejstvo, da so komunisti ob reformiranju lastne partije spet enkrat prelomili zakone. Sami sebi so v statutu natančno predpisali, kakšni so vodilni organi ZK. Nihče jih ni silil, pa vendar so določili, da statut sprejema in spreminja edino kongres partije. Zdaj pa centralni komite meni nič, tebi nič, postavi vso uzakonjeno organizacijo na glavo in postavi predsednika in predsedstvo, o katerem statut nič ne ve. Postavil jo je na glavo po kratki razpravi, ki po Todorovićevih besedah ni zadela bistva, ampak se je izgubljala v drobnarijah in zahajala na napačna pota. Naravnost povedano se to pravi, da je vodilna skupina spet enkrat vsilila svojo voljo članstvu, ki je sicer blejalo, a je vdano pricapljal v ogrado.

To kajpak ni nič novega in bi komaj bilo vredno omembe, saj je partija že mnogokrat vsilila svojo "revolucionarno voljo" delovnemu ljudstvu, a vodstvo jo je vsililo članstvu v partiji. Včasih so se s tem celo bahali. Včasih je bila slepa pokorščina ena od glavnih odlik dobrega komunista. Toda zdaj voditelji v isti sapi poudarjajo (in komunisti ponavljajo za njimi), da je samovolja vodilnih nevarna. Na brionskem plenumu so obsodili Rankovićevo skupino prav zaradi take samovolje. Naznanjali so novo dobo demokratičnosti, odkritega in poštenega delovanja ter spoštovanja zakonov. Prvi sadež nove dobe pa je prav tako kisel kot prejšnji. Tri mesece po obsodbi samovolje so preuredili partijske vrhove, ne da bi člani mogli odločiti tako ali drugače, kot je bilo predpisano. Komunisti bodo sicer rekli, da se notranja organizacija partije tiče le njih samih. Po svoje je to res; toda isti ljudje, ki vodijo partijo, vodijo tudi državo. Če z lastnimi člani delajo kot svinja z mehom in ne spoštujejo pravil, katera so si sami postavili, je to slabo znamenje za navadne občane, za samoupravljanje in za zakonitost v državi.

Novembrske misli

Dvajset let je minulo v septembru, odkar so komunistični oblastniki usmrtili generala Leona Rupnika. Slovenska emigracija je to obletnico različno obhajala: nekateri z molkom, drugi s komemoracijami, a dvomimo, da je bil kdo med svobodnimi Slovenci, ki ne bi zaželel mir pokojnikov duši.

Rupnikova medvojna vloga se le počasi oblikuje in ni dvoma, da bomo v teku naslednjih let imeli še večjo možnost, oceniti jo še objektivneje. Toda eno je že zdaj jasno: Rupnik svojih medvojnih položajev ljubljanskega župana in predsednika pokrajinske uprave ni prevzel iz kakšnih koristolovskih pobud ampak iz iskrenega prepričanja, da mora biti nekdo, ki bi v tedanjih apokaliptičnih razmerah prevzel nase vlogo braniti slovensko stvar pred okupatorjem. To nalogo je prevzel v dobri veri in zanjo je končno tudi plačal s svojim življenjem.

Predmet debate je in bo, če je bila ta vloga in žrtev potrebna in modra. Argumentov za in proti je na pretek a težko je soditi, kako bi bilo, če Rupnik te vloge ne bi prevzel. Njegova politika gotovo ni bila edina alternativa komunistični Fronti, pa čeprav je to tiste čase večina Slovencev v dobri veri smatrala kot edino in potrebno osvobodilno gibanje. Praktično vzeto, post factum, ko so nam znani zavezniški ukrepi med vojno in znan izid državljanske vojne, pa ostaja odprto vprašanje, če bi srednja pot, če jo tako imenujemo in ako bi jo v celoti izpeljali, v čem politično in vojaško spremenila izid borbe. Ni izključeno, a polnih dokazov za to še tudi ni na razpolago, da bi se 12.000 domobrancev rešilo, čeprav nastaja novo vprašanje, če zaradi te srednje poti ne bi bilo še pod okupatorjem več žrtev, kakor pa jih je bilo tedaj.

Vsa ta vprašanja velja prepustiti bodočnosti in zgodovini, da o njih poda sodbo. Možno je, da bo ta označila Rupnikovo zadržanje kot politično zgrešeno, ne bo ga pa mogla obsoditi kot narodnega izdajalca. Kajti velik del odgovornosti za medvojno tragedijo in s tem posredno za Rupnikovo zadržanje gotovo pada na komunistična ramena. Če ne bi bilo v prvi vrsti rdeče revolucije, ampak če bi šlo zares samo za osvobodilno borbo slovenskega naroda, potem je čisto možno in celo verjetno, da bi tudi general Rupnik tam našel svoje mesto.

Gotovo je treba možu dati, kar mu gre. Ne vidimo pa mnogo smisla, če nekateri poskušajo nekako nadaljevati njegovo politiko. Ta v spremenjenih razmerah ne more uspeti in povzroča spore tam, kjer so popolnoma nepotrebni in časovno nesmiselni. Z Rupnikovim, kakor tudi z Rožmanovim odhodom, se je zaključila določena doba slovenskega razvoja. Po sili nadaljevati jo - v spremenjenih razmerah - ni niti realno niti modro. In še manj potrebno. V novih in spremenjenih okoliščinah je treba na nova ali spremenjena vprašanja dobiti nove ali spremenjene odgovore. To ne pomeni, da je treba zatajiti ideale ali izdati nekdanje vodnike. Pač pa pomeni, da je treba priznati klic časa, da se je treba pogumno soočiti z novim položajem in poiskati najprimernejše odgovore. Samo v taki obliki bomo kot svobodni Slovenci odigrali neko vlogo. Alternativa je samo usoda prve ruske emigracije.

- * Nihče nam ne bo tvezil, da so revolucionarne spremembe potrebne. Sami komunisti so prišli do spoznanja, da samovolja oblastnikov vodi do "deformacij" kot temu pravijo. Po dolgih dvajsetih letih prihajajo do spoznanja, da z revolucionarnimi prevrati (kot jih zdaj zganjajo Kitajci) ni mogoče vladati, če hočeš doseči blagostanje. Če bi pred dvajsetimi leti vprašali koga, ki ni bil zateleban v Marxa in revolucijo, bi jim prav isto povedal in bi jim prihranil bridke izkušnje, na katerih so se učili, in brez številne ljudske žrtve. Po dvajsetih letih odpravljajo vsemogočno partijsko vodstvo vsaj na papirju. Tudi to je napredek, čeprav dvomimo, da bo predsedstvo s 35 člani moglo uspešno poslovati. Še zmeraj je verjetno, da bodo sprejemali važne odločitve v majhnem krogu kot doslej. Pa vendar je zdravo, da vsaj govore o nevarnosti, ki jo predstavljajo majhne skupine, ki niso nikomur odgovorne.

Od spoznanja do dejanj je še trnjeva pot. Crvenkovski ima prav, ko pravi da ne v jugoslovanski državi ne v partiji ni demokratičnih tradicij, ki sokravo potrebne. Takih tradicij si ne bodo pridobili z nasilnim poseganjem v lastno paritijo, pa če je še tako dobro mišljeno. Še manj si jih bodo pridobili z obsodbami naprijetnih a odkritih kritikov režima kot je Mihajlov. Pridobili si jih bodo, če bodo poslušali kritičen, strog, a trezen glas tistih, ki se z njimi ne strinjajo, do česar pa je še dolga pot. A kljub temu, začelo se je.

UREDNIŠTVO

OB PRAZNIKU 29. OKTOBRA

PROGLAS NARODNEGA ODBORA ZA SLOVENIJO

K NARODNEMU PRAZNIKU IN DNEVU SLOVENSKE ZASTAVE

29. OKTOBRA 1966.

Samo še dve leti nas ločita od praznovanja petdesete, zlate, obletnice odkar je slovenski narod strl verige tujčeve oblasti, zavrzel podložništvo in oklical svobodo.

29. oktober je dan zgodovinskega spomina, ki pove, da je narod naš, zavedajoč se svojih pravic in svoje lastne moči, zaokrenil sto in stoletni razvoj in drzno usmeril svoj čolnič usode v novo državno življenje, ki naj ga vodi in določa slovensko ljudstvo samo. Zato nam je 29. oktober praznik veselega navdušenja in ponosnega zmagoslavja.

Za Slovence pomeni 29. oktober 1918 začetek narodno-državnega življenja; pomeni konec zapostavljanja slovenskega jezika v cerkvi, šoli in uradu, pomeni konec socialnega in gospodarskega zatiranja vsaj velike, osvobodjene večine Slovencev po tujcih, konec ozemeljske razkosanosti na Kranjce, Štajerce, Korošce, Primorčane in konec vladanja črno-žolte zastave, ki je prinesla v teku stoletij toliko bridkega in toliko žkočih krivic zatiranemu slovenskemu ljudstvu. Padla je in poteptali smo jo kot simbol suženjstva in na njeno mesto smo dvignili, da je zmagovito zaplapolala, slovensko belo-modro-rdeča zastava narodne svobode.

Prapori in zastave iz davnine sem pomenijo dragocene, obče spoštovane narodne svetinje. Najmočnejši narod na svetu danes opeva v svoji nacionalni himni znamenje zmage, ko je iz bojnega dima in teme zaplapolala v soncu zastava svobode na utrdbi. Po muzejih in nacionalnih izložbah vidimo te zastave, morda razcefrane in umazane, pa zato nič manj dragocene znake prešlih borb, uspehov in porazov, ponižanj in zmag za dobro naroda in domovine.

Narodna zastava je eden najvidnejših znamenj narodnostne kulture. Noben narod, ki ceni svoje ime, ne more biti brez nje, ne sme nanjo pozabiti, je ne sme omalovaževati. To velja za nas Slovence na sploh, dvojno močno pa velja za Slovence v zdomstvu, ki praznujejo vse mogoče praznike narodnih in državnih zastav, samo naše, slovenske ne. Celo pesnik naše narodne koračnice opominja nanjo takoj na začetku:

"NAPREJ, ZASTAVA SLAVE!"

Visoko je dvignil v pomladi narodov glasnik zatiranega naroda, slovenski pevec, prav to naše znamenje, narodno zastavo in pozval: "Naprej!" Ob tej zastavi in ob tej himni se je res začel narodov "Naprej". Narod je vstal v samoobrambo, segel po samovzgoji, šel v tekmo z najnaprednejšimi narodi Evrope, se socialno in gospodarsko osamosvajal in nacionalno zorel in dozoreval za 29. oktober 1918. Trobojnika ga je združevala in mu bila znanilka bodoče slave in sreče. Nastopil je dan uresničenih sanj, ko so vojaki trgali s svojih čepic avstročogrske embleme in si na njih mesta pripenjali male kokarde s trobojko, ko je z vladne palače v slovenski prestolnici zaplapolala belo-modro-rdeča zastava kot znamenje svobode in neodvisnosti.

Ljubili in nosili smo trobojnico v vsakovrstnih borbah proti pisani vrsti nasprotstev in nasprotnikov njenih in naših, dokler je ni diktatura pregnala v skrinje in potisnila še globlje v srca slovenskih ljudi. Od tam je vstajala zopet in zopet kot znanilka narodovega zdravlja in njegove odločne volje in zahteve po svobodi in po priznanju samostojnosti.

Sedaj že nad dvajset let v domovini slovenska zastava, ranjena in omadeževana z rdečo zvezdo, oznanja dobro s krvjo zadušene svobode in tirske vladavine. Na naš narodni praznik letos Slovenci, ki živimo v svobodi, znova poudarimo: Edinole čista, belo-modro-rdeča trobojka brez vsakih drugih oznak in navlak je naša edina narodna in državna zastava, ki naj nas in ves narod vodi v dan nove svobode v demokratičnem redu.

Ko letos dvigamo narodno zastavo po dvoranah in pri zborih k novemu češčenju, sporočamo domov:

"Čim bolj se množe leta našega izseljenstva, tem bolj smo s srcem in dušo navezani na očetnjava, tem tesneje živimo z njo. Pozdravljamo vsak resnično koristen napredek domačega življenja, z veseljem ugotavljamo vsako, še tako malo popuščanje v zatiranju svoboščin, ki je pa, žal, še vedno glavno sredstvo vladanja komunistične enopartijske in policijske diktature, in želimo vsem naporom za rešitev gospodarstva popolen uspeh.

Vidimo, da je splošna poglobitev in razširitev gospodarske in politične liberalizacije nujen in neizogiben predpogoj, da se bo domovina sploh mogla izogniti gospodarskemu bankrotu in novim političnim nesrečam.

Monopolni vpliv komunistične partije na vse državno življenje je prignal v slepo ulico. V sami komunistični ideologiji ni zdravila za rešitev. Reorganizacija partijskega ustroja je tudi ne more prinesti. Le popolna svoboda in pravna varnost ljudi vseh naziranj ter enakopravnost vseh narodov, morejo privabiti nove sile, nove ideje ljudi krepiti in sposobnosti, ki so kričeče nujno potrebne v vodstvu državnega življenja.

Politični jetniki so škoda, sramota in znamenje zaostalosti, če ne še globljih in odvratnejših notranjih bolezni vsake državne skupnosti. Ukinite to sramoto tisti, ki upravljate, prenehajte s političnimi procesi in preganjanjem, ki dokazuje le, da se bojite iskrene svobodne besede, demokratične tekme in svobodne družbe. V teh pa je rešitev!"

S temi mislimi Narodni odbor za Slovenijo

RAZGLAŠA

da bodi odslej praznik narodnega osvobojenja dne 29. oktobra vsakega leta tudi

DAN SLOVENSKE NARODNE ZASTAVE

Slovenske politične organizacije v zdomstvu sopodpisujejo ta razglas in apelirajo na rojake in somišljenike, da z vsemi združenimi močmi pomagamo domovini, da bi našla najboljšo pot mirnega prehoda v demokratično državno družbeno ureditev.

NARODNI ODBOR ZA SLOVENIJO :

Dr. Miha Krek, predsednik

Miloš Stare, tajnik

Dr. Ljubo Sirc, član N.O.

SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA :

Ing. Ladislav Bevc, predsednik in član N.O.

Dr. Franjo M. Mačus, član vodstva in član N.O.

SLOVENSKA KRŠČANSKA DEMOKRACIJA (SLS) :

Dr. Ludovik Puš, glavni tajnik in član N.O.

Rudolf Smersu, član načelstva in član N.O.

DELEGACIJA SOCIALISTIČNE STRANKE JUGOSLAVIJE V ZAMEJSTVU, Slovenski del:

Dr. Celestin Jelenec, zastopnik in član N.O.

Pred narodnim praznikom
dne 29. oktobra 1966.

Dobro leto po reformi

Od gospodarskega sodelavca

Te dni v Jugoslaviji vsepovsod, v skupščini, po časopisju, v strokovnih organizacijah, razpravljajo o rezultatih reforme in politiki v bodoče.

Predvsem je treba ugotoviti, da je po vsem videzu dokončno prodrlo stališče, da plan ni "operativen", marveč sa mo prognoza, ki naj olajša podjetjem poslovanje na več ali manj svobodnem tržišču. Družbeni plan za razvoj Jugoslavije od 1966 do 1970 namreč pravi: "S planom se določajo smeri razvoja družbenih odnošajev in urejajo pogoji za gospodarjenje delovnih organizacij da bi v njih okviru le-te v prihodnjih petih letih planirale svoje akcije in gospodarske odločitve." Tako gre dokončno čez krov komunistična obljuba, da bodo s centralnim vodstvom gospodarstva odpravili "anarhijo" tržišča in neizmerno izboljšali njegovo delovanje. Glavna teža odločb se vrača v podjetja, ki "družbeni plan" uporabljajo le kot napoved razvoja na trgu ter ga lahko celo nadomeste s svojim lastnim raziskovanjem trga, kolikor se jim zdi to bolj zanesljivo. Vsaj tako so jugoslovanski predstavniki rekli Evropski gospodarski komisiji, ko so tam pisali poročilo o planiranju v Evropi.

Kot odraz tega novega stanja sploh ne bo več enoletnih izvršilnih načrtov, marveč bo zvezni zavod za planiranje izdeloval strokovne analize - kot jih podobni zavodi po vsem svetu -, na osnovi katerih bodo sprejeti sklepi o ekonomski politiki za prihodnje leto. Osnutek teh sklepov je BORBA pričela objavljati 17. oktobra. Predsednik sindikatov jih je videl že prej in je navdušen: "Bistveno je to, da izhodiščna točka predloga niso stopnje rasti, temveč pogoji gospodarjenja, ki jih 'državna politika' daje proizvajalcem, tako da je od njihove sposobnosti ali nesposobnosti odvisno, ali bodo te pogoje izkoristili in dosegli večjo proizvodnjo, dohodke, življenski standard itd." Seveda je to do neke mere poskus političnih voditeljev prevaliti odgovornost na podjetja in s tem na delavce, toda po drugi strani je res, da gospodarstvo ne more dobro funkcionirati, ako ne delujejo uspešno podjetja. Noben centralni planer ne more namesto njih prevzeti te funkcije in kvečjemu lahko povzroči zmedo, če to poskuša, namesto da bi podjetjem dal le trden okvir "pogojev gospodarjenja", ki se ne sme vsak dan spreminjati, kot se je pri naših komunistih. Škoda je le, da Svetozar Vukmanović ni prišel do tega zaključka že pred 20 leti. Na sindikalni seji so tudi ugotovili, da "dajanje injekcij, ki naj pospešijo rast, od zunaj kot v preteklih letih, vodi le do inflacije in izgube ravnotežja".

Verjetno je res velik uspeh, da je Jugoslavija 1.1965 izravnala plačilno bilanco in da bo morda tudi 1.1966 pri tem ostalo, medtem ko so prej znašali deficit od 81 do 267 milijonov dolarjev na leto, tako da novi družbeni plan priznava, da je "priliv sredstev iz tujine" (daril in kreditov) znašal povprečno pet odstotkov narodnega dohodka. Dvo miti je le, da je ta napredek v celoti posledica reforme, t.j. razvrednotenja. Kaže namreč, da je izvoz narastel za 20 odstotkov v primerjavi z 1.1964 že v prvih šestih mesecih 1.1965 in da je v istem razdobju uvoz padel za štiri odstotke, tako da to z reformo ne more imeti nobenega opravka. Bolj verjetno je, da gre za politično kampanjo, da je treba izvoz pospeševati in uvoz omejiti. Na to kaže že to, da se po pritoževanju časniki skušajo izvozniki odškodovati za nižje cene, ki jih dobe na zunanjem tržišču z zviševanjem cen na domačem. Če gre res za kampanjo, se utegne stanje poslabšati, ko pritisk odjenja. Vsekakor pa sta k uravnoteženju plačilne bilance veliko prispevala turizem in nakazila delavcev, ki so se zaposlili v tujini.

GENERALE ČAKAJO ODLOČILNE BITKE

Poskus uvesti racionalnejše cene na višjem nivoju se je končal s tem, da so cene porasle precej več kot predvide no - do konca 1965 npr. industrijske cene za 25% namesto za 17%, agrarne cene za 52% namesto 32% - vendar so se nato ustalile in so menda poljedelske cene celo nekaj padle. K padcu poljedelskih cen je pripomoglo uvažanje nekaterih pridelkov, kjer so cene nagnali previsoko. Kaže, da ženejo cene navzgor predvsem "kombinati", ki tudi niso posebno povečali produkcijo. EKONOMSKA POLITIKA poroča 15. oktobra, da so kmetje za svoja sredstva boljše zvišali pridelek kot velika posestva in graja osnutek novega zakona, ki še vedno omejuje možnosti kmetov za nakup orodja in strojev.

Zaposlenost je padla po reformi za dva do tri odstotke, vendar je najbrž takoj po reformi padla še bolj, ker se že od februarja spet povečuje. Vendar podjetja še vedno prijavljajo zavodom za zaposlovanje viške delovne sile, tako julija 218.000 odvisnih delavcev. Če ne bi bilo izseljevanja, bi se pritisk nezaposlenih in nezadostno zaposlenih najbrž še bolj čutil. Realni dohodki so po reformi po uradnih podatkih padli za tri odstotke, sedaj so se pa spet dvignili na predreformsko raven.

Toda vsi ti rezultati so šele začasni, ker se z najvažnejšimi spremembami v strukturi investicij in produkcije gospodarstvo sploh še ni spoprijelo. BORBA piše, da so industrijski generali šele pred odločilnimi bitkami.

Stambolić je v skupščini povedal, da so se investicije od 1964 na 1965 realno znižale za 8%, nato še za 4%, toda po njegovem problem obsega investicij, še posebno pa njihove strukture in racionalnosti še ostaja. Kako se bodo v tem oziru stvari obrnile, moramo šele počakati. Pač pa tako novi družbeni plan kot drugi dokumenti govore o tem, da je "potrebno najti nove oblike angažiranja in uporabe tujega kapitala in se usmeriti v vse širšo kooperacijo in integracijo, skupno proizvodnjo itd."

Tudi se ni po Stambolićevem mnenju še dovolj pokazala "cela logika ekonomske selekcije", to se pravi izločanja podjetij, ki slabo poslujejo. Podjetja še vedno prihajajo do sredstev na temelju nedokončane proizvodnje, neprodanega blaga in kreditov na podlagi nanovo izdanega denarja. Vse to družbeni plan sam označuje kot glavne vzroke nestabilnosti. Kreditiranje je sicer poostreno sredi leta, toda pred tem je industrija dobila kreditov za okoli 600 milijard dinarjev in je zraven profitirala na račun nerevaloriziranih osnovnih sredstev 250-300 milijard dinarjev. Ko bo izdajanje neupravičenih kreditov zares prenehalo in bodo sredstva revalorizirana, bo šele nastal pravi pritisk na podjetja in se bo pokazalo, kaj zmorejo in kaj ne zmorejo. "Iskri" bodo baje prišli na pomoč švicarski svetovalci, ki jih bo plačal GATT.

STAVKE IMAJO SVOJO LOGIKO

Do sedaj so podjetja še vedno producirala blago, ki je ali predrago ali pa celo neuporabno. BORBA poroča 7. oktobra, da so hrvatska podjetja, in ta nedvomno niso najslabša, proizvedla 10 odstotkov blaga več kot lani, toda tretjina proizvodnje je ostala v skladiščih. Kako hud je položaj, je videti iz podatkov EKONOMSKE POLITIKE od 8. oktobra, da so namreč zaloge v industriji 1.1964 znašale 90% neto produkta te gospodarske veje in se je stanje še poslabšalo (kot se je 1966). Iz tega ni mogoče sklepati, da je jugoslovanska industrija dobro založena s surovinami in gotovimi izdelki, ker gre na eni strani za slab sortiment zalog, na drugi za demodirano ali nekurantno blago, čigar tržiščna vrednost je nizka ali enaka ničli. Da bi bilo stanje težje, so cene zamrznjene in se podjetja ne morejo znebiti zalog s tem, da bi zvišale cene blagu, po katerem je povpraševanje, in znižale tistemu, ki ne gre.

Vlada očitno namerava nadaljevati z reformo, ker je Stambolić napovedal, da bodo 1967 popolnejše delovali gošpodarski pogoji, ki izhajajo iz reforme: tržišče bo stabilizirano, krediti omejeni, osnovna sredstva revalorizirana in začela se bo liberalizacija zunanje trgovine.

Toda "ostrejši pogoji gospodarjenja" vodijo do novih "konfliktnih situacij" v podjetjih in do "ustavitve dela", t. j. stavk. Zastonj je govoriti, da v "samoupravni družbi" take stavke niso logične ali jih razlagati z "birokratsko u-zurpacijo v delovnih kolektivih". Običajno so stavke posledica nizkih plač in se na tem ne bo nič spremenilo, če se bo, kot napoveduje Vukmanović, dohodek v gospodarskih skupnostih realiziral na podlagi cen formiranih na svobodnem tržišču. Padec cen na svobodnem tržišču je lahko posledica napačne prvotne investicijske odločitve, ki jih do-slej niso sprejemali delavci ampak centralni planerji, in znižane plače zaradi znižanih cen delavci lahko občutijo kot krivico. Celó za tekočo proizvodnjo se delavci komaj morejo čutiti odgovorne, ker je vpliv posameznega delavca na odločitve o njej ničev. Vukmanović sam je v debati o socialnem zavarovanju poudaril odgovornost vlade in planerjev. (Socialno zavarovanje je eden izmed odločilnih problemov, o katerem bomo pa pisali posebej.)

Tako prihajamo do sklepa, da so bile spremembe od začetka reforme doslej docela površinske in da glavna vprašanja strukture investicij in tekoče proizvodnje ostajajo. V interesu jugoslovanskega prebivalstva upajmo, da jih bodo prihodnje leto vsaj delno rešili.

(Nadaljevanje spomenice beneških in kanalskih Slovencev Saragatu.)

videmsko pokrajino, zavrnen s pičlo večino glasov.

Gospod predsednik! Posebno prijetno nam je in smo počaščeni, da Vas moremo pozdraviti kot najvišjega predstavnika Republike Italije in hkrati kot vztrajnega bojevnika za demokratične odnose med ljudmi in nasprotnika krivic in nasilja. Zaupajoč v Vaše vztrajne napore, da kot varuh ustave stalno opozarjate na njeno izpolnjevanje, in opirajoč se na Vaše demokratično prepričanje, pričakujemo, da boste s svojim ugledom odločilno pripomogli, da se prične urejati položaj naše narodnostne skupnosti v videmski pokrajini po ustavnih določilih in v duhu enciklike "Pacem in terris" pokojnega Janeza XXIII.

Verjemite, gospod predsednik, da bo zadovoljitev najosnovnejših potreb naše skupnosti pripomogla k še večji po-globitvi zvestobe in lojalnosti njenih pripadnikov do države, ki naj temelji na najbolj plemenitih načelih demokra-cije in pravičnosti. Z globoko vdanostjo in spoštovanjem: V Čedadu, dne 19. oktobra 1966. leta. Odbor slovenske na-rodne skupnosti v videmski pokrajini.

BENEŠKI SLOVENCİ

Beneški in kanalski Slovenci so naslovili na predsednika italijanske republike g. Saragata spomenico, ki jo v naslednjem ponatiskujemo:

Spoštovani gospod predsednik!

Slovenci iz videmske pokrajine Vas ob Vašem obisku, ki ste ga namenili našim krajem ob stoletnici pripadnosti italijanski državi, pristrčno pozdravljamo, Vam izrekamo dobrodošlico in Vam želimo prijetno bivanje med nami.

Gotovo ste, gospod predsednik, kot dolgoletni javni delavec z resnico raziskujočim duhom in občutljiv za tegobe ljudi, slišali tudi o nas, slovenskem prebivalstvu v videmski pokrajini.

1300 let prebivamo v teh krajih, od teh smo kar 800 let pripadali oglejskemu patriarhu in beneški republiki, ki sta priznavala še največ pravic in široko krajevno avtonomijo v sodstvu in upravi. V takih razmerah se je moglo go spodarstvo svobodno razvijati, prav tako se je mogla svobodno iz roda v rod prenašati slovenska govorica in zavest pripadnosti k tej jezikovni skupnosti.

Tradicionalna povezava z Benetkami, še sveži spomini na svoboščine, ki so jih bili daljni predniki deležni in ki jih je Avstrija pozneje odvzela, realistično upoštevanje gospodarske povezave goratih področij z ravninskimi predeli in tudi izbira med absolutistično reakcionarno avstrijsko monarhijo ter z naprednimi idejami prežetim italijanskim preporodom, vse to je vplivalo, da so naši predniki na plebiscitu 22. oktobra 1866 strnjeno glasovali za Italijo, ki jim je zagotavljala uživanje najširših svoboščin in spoštovanje pravic.

Ko zgodovinsko ocenjujemo položaj človeka v družbi pred sto leti in pozneje, opravičujemo takratno pomanjka nje svoboščin in udeležbo omejenega števila državljanov pri odločanju v javnih zadevah z nizko stopnjo demokracije zaradi splošne zaostalosti in sorazmerno še vedno močnih konservativnih sil.

S podobnim opravičevanjem lahko gledamo na ravnanje, ki so ga bili deležni naši predniki od leta 1866 dalje. V obdobju združevanja Italije in konsolidiranja države same ni bilo razumevanja za pravice in potrebe drugih narodnosti v državi, zato je bila vsaka tudi plaho izražena zahteva glede pravic Slovencev, ocenjena kot nevarnost za državo in njeno celovitost. Naše ljudstvo je bilo v velikanski večini nepismeno, kar je bila takratna značilnost tudi drugih predelov Italije, poleg tega je pripadalo manjši narodnosti, ki se v evropskem merilu še ni uveljavila.

Fašistična strahovlada, ki je zadala tudi Vam, gospod predsednik, mnogo trpljenja, je hotela s silo zatreti naš jezik. Pregнала ga je iz cerkva, iz javnih lokalov in s trgov, pa tudi v družinah, med štirimi stenami, ga je hotela zadušiti.

Če torej še tako dobrohotno sodimo, kako se je našemu prebivalstvu krojila usoda do nastopa fašizma, in vidi-mo v krutosti fašizma njegovo notranjo zakonitost, ne moremo razumeti ravnanja, ki smo ga kot jezikovna oziroma narodnostna skupnost deležni po drugi svetovni vojni.

Demokratska ustava Republike, ki je izšla iz odporiškega gibanja in katere sotvorec ste bili tudi Vi in ste, go spod predsednik, danes njen varuh, zagotavlja enakost vseh državljanov in varstvo jezikovnih manjšin ter njihovih posebnosti. Ta ustavna določila bi morala za nas Slovence v videmski pokrajini pomeniti prelom s preteklostjo glede uživanja narodnostnih pravic. Pa ni tako. V marsičem je naš položaj slabši, kot je bil pred 100 leti.

Znatno število naših bratov je zaradi opisanega stanja asimilacijski proces odtujil naši narodnostni skupnosti, u-strahovanje iz preteklosti je močno oslabilo pripravljenost našega prebivalstva, da bi javno pokazalo svojo jezikovno pripadnost in je še bolj zmanjšalo število tistih, ki so pripravljeni terjati pravice; znano je, da so naši kraji najbolj pasivni dežele Furlanije-Julijske krajine, zato je porazni gospodarski položaj naših gorskih krajev pahnil v emi gracijo najboljše moči: računamo, da jih je samo v zadnjih dvajsetih letih zapustilo domače ognjišče nad 15.000, kar predstavlja velik odstotek prebivalstva. Do skrajnosti je namerno skrženo število duhovnikov slovenskega porekla v naših župnijah, pred 60 leti jih je bilo namreč 55, sedaj jih je samo 15 in to zaradi tega, ker v te kraje nameščajo italijanske duhovnike, ki ne poznajo jezika vernikov, slovenske pa v Furlanijo.

Namesto, da bi strnjeno glasovanje za Italijo pred 100 leti prineslo izpolnitev najosnovnejših potreb prebivalstva, h katerim pristevamo v prvi vrsti izobraževanje v materinem jeziku, se namenoma mešajo pojmi o pripadnosti državi in pripadnosti narodu, zato da vse odklonitve opravičujejo. Namesto, da bi bilo prebivalstvo naših področij nagrajeno za tolikokrat priznano in poudarjeno lojalnost italijanski državi, se tudi ta lojalnost izrablja za dokaz, da so naše želje in zahteve neupravičene.

Ne razumemo končno, zakaj se z nami, Slovenci Terske, Idrijske in Nadiških dolin, Rezijske ter Kanalske doline - ki je prišla v meje Italije 1918. leta - ravna drugače kot z goriškimi in tržaškimi Slovenci, ki jim, na primer, za kon iz leta 1961 zagotavlja šole v materinem jeziku. Žal je bil predlog, da bi se omenjeni zakon razširil tudi na

(Zaključek na 6. strani spodaj)

Dana beseda: mož velja!

Od našega dopisnika

Obljuba, ki jo je prejel dr. Avgust Sfiligoj kot predstavnik goriške SDZ v Rimu dne 4. oktobra na pravosodnem ministrstvu, je bila izpolnjena: 19. oktobra je bil dokončno sprejet zakon, po katerem bodo lahko otroci slovenskih staršev nemoteno uporabljali slovenska krstna imena in jih tudi po slovensko napisali. S tem je bil ukinjen zloglasni fašistični zakon od 9. julija 1939. Ob svojem obisku je dr. Sfiligoj opozoril pristojne pravosodne oblasti tudi na pomanjkanje manjšinskega zaščitnega zakona, ki naj bi načelno uredil celokupen problem rabe slovenskega jezika po uradih, na sodnji in v javnih odnosih.

Nekako istočasno kot gornje je bilo tudi objavljeno, da je ministrski svet odobril osnutek zakona glede stolic za slovenske srednje šole. To je bila tudi ena od zahtev, ki jih je osebno sprožil v Rimu dr. Sfiligoj s spomenico Slovenske demokratske zveze in podprl kot občinski odbornik, ko je obiskal prosvetno ministrstvo. Gre za slovenska šolska nadzornika na Goriškem in Tržaškem med ostalim. Ko je dr. Sfiligoj pokrenil vprašanje natečaja za staleže v šolah, je dobil pojasnilo, da bo do tega prišlo, kakor hitro bo urejeno vprašanje stolic za nižje in višje srednje šole, o čemer naj bi končno odločil ministrski svet. Gornja vest o odobrenem osnutku je torej korak v pravi smeri. Ker so urniki za slovenske šole tudi že uzakonjeni, je torej resno pričakovati, da je rešitev slovenskega šolskega vprašanja na dobri poti. Dr. Sfiligoja so tudi zagotovili na pravosodnem ministrstvu, da smatra oblast slovenski jezik kot materni jezik in ne kot tuji jezik. V zvezi s tem gre torej tudi razumeti zakon o krstnih imenih.

Istotam so dr. Sfiligoju pojasnili, ko je interveniral v zadevi znanega dr. Škerkovega zakona o preganjanju žaljivcev jezikovnih manjšin (KT 323), da na pravosodnem ministrstvu ne vedo ničesar o tem zakonu. Pozneje je dr. Sfiligoj odkril, da se zakon nahaja v predsedstvu ministrskega sveta, ki je zahtevalo od deželnih oblasti Furlanije-Julijske krajine podrobno poročilo o poteku razprave.

Zdi se, da politični uspehi manjšine vplivajo na zadržanje staršev kar zadeva njihove otroke in slovenske šole. Vzemimo primer otroškega vrtca v ul. Randaccio v Gorici: pred leti so Slovenci izgubili vrtec, potem je bil pred nekako 4 leti obnovljen z 9 otroki, a letos ga obiskuje 32 malčkov. V Štandrežu so na primer računali, da bo letos samo 6 otrok v 1. razredu. Vpisalo se jih je 12. Goriški župan je tudi 21. oktobra obljubil dr. Sfiligoju, da bodo odprli slovenski vrtec v Šentmavru. Zanimiv je primer slovenske šole na Plešivem pri Krmi: ker slovenska šola didaktično ni bila na visoki stopnji, imela je samo dva učenca, so slovenski starši pošiljali otroke v italijansko šolo. Bati se je bilo, da bo zato ta šola ukinjena. Po prizadevanjih slovenskih predstavnikov v Gorici in Krminu, je bilo to preprečeno in šola ima zdaj šest otrok. Vsaka slovenska duša je važna...

Besedo je držal tudi videmski nadškof: kot je KT 323 poročal, so šentlenartskega župnika č.g. Kračino povišali v dekana, napravili za monsignorja in predstavili v Furlanijo. Bati se je bilo, kljub obisku nadškofa dr. Pogačnika, da bo za g. Kračino prišel slovenščine nevešč duhovnik. Zdaj je bil imenovan za župnika č.g. Adolf Dorbolo iz Laz v Nadižki dolini, ki je zrasel med beneškimi Slovenci in se zna z njimi pogovarjati v njihovem narečju.

PRED ZAKLJUČKOM: Preživeli Britanci iz letalske nesreče pri letališču Brnik bodo iz hvaležnosti do kirurga dr. Derganca, ki je bil kljub bolezni dan in noč na delu zanje, zbrali sklad, iz katerega naj bi potem dr. Derganc nabavil nekaj medicinskega orodja za ljubljanske bolnišnice.

Pada odgovornost na Mohorjevo?

(Od našega posebnega dopisnika)

Odločitev, da pošljem uredništvu 'Klica Triglava' svoj dopis "Ali je to zamisel Korotana?", ni bila lahka, ker sem se zavedal nespornih zaslug p. Tomažiča za novi dom "Korotan". Šele po temeljitih pomenkih z nekaterimi študenti in z nekaterimi vplivnimi osebnostmi na Koroškem, ki so položaj v glavnem poznale in obžalovale, sem se odločil, da poskušam preko tiska seznaniti slovensko javnost s tem perečim, za Koroško brez dvoma zelo važnim problemom.

Osgovor p. Tomažiča me je v polni meri potrdil, da je bil gornji korak ne le potreben ampak tudi nujen.

Že uvodna pripomba o človeku, ki pljuva v roko, kakor tudi obregovanje ob "anonimnega pisca in tiste, ki mešajo v ozadju klubski kvas", dokazuje, da častiti pater nima pojma o smislu in namenu svobodnega tiska, katerega moč je morda prvič v življenju sploh nekoliko zaslutil.

Mislim, da definicija kluba, "da je klub svetovnonazorsko in politično neopredeljena organizacija jasno opredeljenih posameznikov", zelo dobro nakazuje idejno podlago kluba. Mar misli častiti pater, da se bomo Slovenci stalno obdajali s plotovi in se preko njih zmerjali ali celo pobijali? Kaže, da je p. Tomažič popolnoma prezrl, koliko krvoprelitja je prinesla slovenskemu narodu, Korošcem pa skoraj popolen narodno-politični razkroj, prav "načelna" politika, ki je temeljila na sovraštvu ne pa na medsebojnem spoštovanju in sodelovanju. In končno, kdo naj razsoja, kaj je načelnost in kaj ni ter kdo je načelen in kdo ni?

Ugotovitev, da zahteva po samoupravi pomeni nadvlado kluba, potrjuje domnevo, da pater Tomažič ne pozna sodobnega upravljanja dijaških domov. Trditev "da študentje v svoji zaslepljenosti ne vidijo, da tolčejo z glavo ob kraški kamen" pa vzbuja občutek, da častiti pater še ni imel v življenju veliko prilike živeti v demokratičnem ozračju in ga zaradi tega tudi ne more in ne zna posredovati svoji okolici.

Zelo se bojim, da zato nima mnogo smisla, da bi KSŠ še naprej skušal doseči s častitim patrom nek kompromis. Iz njegovega odgovora je razvidno, da bi pristal samo na popolno kapitulacijo Kluba slovenskih študentov in da bi poskušal to doseči z vsemi sredstvi, ki so mu na razpolago. Ta sredstva niso majhna. V prvi vrsti mu pomaga stanovanjski problem študentov, s katerim bo p. Tomažič poskušal pripraviti najprej posamezne klubaše do popusta, saj je iskanje sobe izven Korotana za precejšen del študentov precejšnja obremenitev. Drugo močno sredstvo postaja vedno očitnejša utrujenost klubašev, ki bi radi imeli ta problem na nek način zaključen in za seboj, da bi se lahko v miru posvetili študiju in narodnemu delu. Tretje sredstvo mu nudi mladostna neizkušnost in tudi naivnost dobršnega dela, morda celo večine klubašev, ki se verjetno prvič v življenju srečavajo z ljudmi totalitarne kova.

Osebnostno dvomim, da bi klub dosegel s kakršnim koli popustom dejanski mir. Vsak odstop od osnovnih svoboščin bo častiti pater nujno izkoristil za novi pritisk in zaviranje dela kluba, s čimer bo klubaše ponovno vznemirjal. Na tak način do miru nikoli ne bo prišlo.

Mladostna neizkušnost klubašev pa se najbolj zrcali v tem, da ne dojamejo, *

Gospod urednik!

Oktobrska številka Vašega cenjenega mesečnika prinaša "Moj odgovor" p. Ivana Tomažiča CMF. Pozdravljam demokratično odločitev uredništva, da je objavilo stališče prizadetega ustanovitelja dunajskega visokošolskega doma "Korotan". - Audiatur et altera pars!

Klub slovenskih študentov na Dunaju po mojih informacijah ni bil iniciator članka "Ali je to zamisel Korotana?". Tako najbrž klubovo vodstvo ne bo odgovorilo na javno obrekovanje in sumničenje. Da pa kot klubaš potrdim stvarno in objektivno poročilo vašega posebnega dopisnika o nastanku žalostnih dunajskih razmer, objavljam iz klubskega arhiva dokument, ki črno na belem dokazuje tesno sodelovanje Kluba pri akciji za Dom:

"Dragi slovenski rojaki!"

9.6.1962.

Po enem letu od kar smo začeli akcijo za ustanovitev slovenskega visokošolskega doma na Dunaju, ki bo gojišče slovenske inteligence za Koroško, Vam sporočamo, kaj smo dosegli in kaj moramo še doseči.

Po dolgem iskanju in po raznih pogajanjih smo končno kupili v bližini univerze zemljišče, ki meri 480 m² in stane 500.000 šilingov, t. j. približno 20.000 dolarjev. Na tem zemljišču hočemo sezidati petnadstropno hišo, ki bo last celovške Mohorjeve družbe, v kateri bo lahko stanovalo 85 študentov.

.....
Dragi slovenski rojaki, iz vsega srca smo Vam hvaležni za Vašo dosedanje in bodočo pomoč. Edino z zaupanjem na Vašo podporo smo se upali začeti s tako velikimi in iz začetka skoraj neverjetnimi načrti. Vaša imena bodo zapisana v zgodovini našega doma in s tem v zgodovini naših koroških bratov.

Tudi tiste, ki se do zdaj še niso odločili za vsaj skromno prispevanje za tako važno in nujno potrebno ustanovo, ponovno prosimo, naj se odzove naši prošnji, da bodo naša prizadevanja v kratkem razveseljivo dejstvo. Velike reči se dosežejo samo z združenimi močmi.

Vsem, ki so nam do zdaj pomagali in tistim, ki se jim bodo še pridružili, naša prisrčna hvala in bratske pozdrave.

Filip Millonig l. r.
predsednik Družbe sv. Mohorja
v Celovcu

Feliks Bister l. r.
predsednik Kluba slovenskih
študentov na Dunaju

Ivan Tomažič l. r.
rektor "Korotana"

Pismo ameriškim Slovencem, ki so se kot prvi podporniki vključili v akcijo za Korotan, je torej podpisano poleg lastnika in rektorja tudi od predstavnika Kluba, ki je bil tedaj še za oba sopodpisana partnerja neoporečni zastopnik koroških slovenskih študentov na Dunaju, kar danes zanj očitno ni več, ker bi bilo drugače samo po sebi umevno, da ima ta-isti Klub svoj sedež in svoje delovne prostore v Korotanu.

Listina bivše solidarnosti koroških Slovencev pri prizadevanjih

- * da se nima smisla pogajati s p. Tomažičem. Ni naloga KSŠ, da išče nek kompromis s častitim patrom, temveč je izključna naloga odbora Mohorjeve družbe, ki je lastnica doma "Korotana", da najde neko rešitev, ki bo sprejemljiva za oba. Predlog, ki se je v klubu že večkrat pojavil, da naj bi si namreč začasno poiskal sedež izven Korotana in da si vsi klubaši protestno polščejo sobe drugod, se mi zdi edino realen, da si je združen s precejšnjimi materialnimi in časovnimi žrtvami, kajti zelo dvomim, da bi se odbor Mohorjeve družbe zganil prej, dokler ne bo postavljen pred dejstvo, da ni druge poti kot da se resno pobriga za celotno zadevo.

za ustanovitev dunajskega visokošolskega doma, je bila pozabljena, več: zavržena. Ko je zdaj objavljena v 'Klicu Triglava', naj obtožuje vse tiste, ki jim danes ne gre več za skupnost in slogo slovenske manjšine na Koroškem, kajti v pristnem pomenu besede so se izneverili prvotnemu konceptu, svoji lastni zamisli, v tistem trenutku, ko so dali posamezniki in javne ustanove svoje podpore.

Po mojem je Klub slovenskih študentov na Dunaju izčrpal sleherne možnosti za sodelovanje in skupnost koroških slovencev na Dunaju. O tem pričajo nešteti dokumenti v klubskem arhivu. Gotovo tudi v bodoče Klub ne bo zaloputnil vrat za iskreno spravo, toda zdaj je edino na p. Tomažiču, da spremeni svoje stališče, ki je očitno v nasprotju s socialnim naukom Cerkve. O krščanskem socialnem življenju je zapisal že dr. Janez E. Krek, da se je "vedno gibalo okrog dveh osi: svobode in avtoritete. Najti pravo razmerje med njima, je prva socialna naloga. Svoboda in avtoriteta! Kdor je bral samo prvo, je hotel pravzaprav iz človeka napraviti boga, pa je napravil zver, krvoločno in surovo, brez razuma, brez srca. Kdor je pa poudarjal le drugo, in jo zlorabljal v škodo ljudstvu, ji je vzel njen sijaj in jo pomazal z madeži krivic in tiranstva."

O pravilnosti citiranih besed našega velikega misleca-duhovnika ni debate. Krekova znanstvena izvajanja prisilijo bravca, da jih ne le prizna, temveč tudi uresničuje v sodobni družbi. Zato brez dialoga do spremembe avtoritarnega zadržanja prečastitega gospoda Tomažiča, ker bi bili namreč ponovno vsi pogovori le prazno besedičenje.

FELIKS J. BISTER

G. urednik! Z vašimi pošiljkami 2. izdaje prejšnje številke niste veliko ustregli Slovincem na Koroškem. Naredili ste zmedo in to, da nekateri ne bodo več prispevali za Korotan svojih skromnih prispevkov.

Upamo, da boste odgovor p. Tomažiča poslali na vse tiste naslove, na katere ste poslali ono pismo z napadom nanj. Pošteno bi bilo to, sicer vaša opomba na str. 5. zadnje številke ne drži in bi zaslužila, da se o tem kje drugje kaj napiše.

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELOVCU

(V odgovoru na prednjo dopisnico je urednik pojasnil, da je razpošiljanje odtiskov članka opravila tiskarna, za kar je prejela naročilo, naslove in plačilo iz Avstrije. Urednik je p. Tomažiču v naprej ponudil, da lahko isto uredi s tiskarno glede patrovega odgovora. Končno je urednik napisal Mohorjevi družbi, da nima ničesar proti temu, če o vsem tem še 'kje drugje kaj napišejo', in da bo KLIC TRIGLAVA gotovo objavil vsebino družbine dopisnice.

Uredništvo bo zavzelo svoje stališče do zadeve "Korotan" v eni prihodnjih števil, toda predhodno je treba slišati obe plati. Ur.)

G. urednik! Zakaj toliko pisanja zaradi Korotana? Pater Tomažič se sicer lepo pere, toda nekako izzveni iz celega pisma nestrpnost, pomanjkanje ljubezni do bližnjega in precej napihnjenosti. Se mu zdi, da vodi nekako Marijanišče na Dunaju? Kaj je nazadnje tarokiranje ali pitje greh? Meni se zdi, kajpak od daleč, da je bistvo spora v tem: ali lahko slovenski študentje, ki niso verni, stanujejo v katoliškem domu, in ali bo duhovnik dopustil debato tudi o zadevah, ki so zanj verska resnica; bo prevladovala strpnost ali nestrpnost? Pater Tomažič plava proti toku, kot je plavala proti toku nekatera duhovščina pred vojno doma in zato ne bo uspel, dasi utegne trenutno zmagati. Teza, da je samouprava tudi nadvlada, seveda ni točna. Točna samo, če pater stvari gleda preozko.

MK, Washington.

UREDNIK V ZAGATI

G. urednik! Razne nestrpne polemike v KTju zelo slabo in porazno vplivajo na našo javnost. Tako tudi polemika Ačin-Sirc. Potr sem, da se kaj takega dogaja. KT bi moral zavrniti vsak članek, ki ne nosi korektnega stila in dostojnega izraza. Vsakdo se mora navaditi, da odgovarja in seveda poroča stvarno, tehtno in brez žalitev. Dr Sirc je pisal v KT št. 322 stvarno, dočim ga je g. Ačin žalil in sramotil.

Zdi se mi, da bi moral občni zbor Slovenske Pravde, ki izdaja Klic Triglava, obravnavati vprašanje nedostojnega pisanja - objavljanja v listu.

DR. A. SFILIGOJ

G.urednik! Kako da vaš dopisnik v pregledu (KT 327/17-18) ni omenil, da je bil Ranković koncem marca v Moskvi in da je tam imel čisto stalinistični govor? Ta moment je verjetno mnogo važnejši, kot pa se mu danes pripisuje. Na povratku iz Moskve je bil Ranković tudi v Budimpešti, kjer je pridobil zase Kardelja. Kasneje je šel še na Poljsko, kot je dopisnik poročal, in tudi tam izposloval podporo. To je potem privedlo do Kadarjevega obiska Jugoslavije koncem maja, kjer je v imenu vzhodnih partij interveniral za Rankovića. In prav ta intervencija je končno in tako nenadno zapečatila Rankovićevo usodo, ker se je z grožnjami hotela Moskva preko Budimpešte spet vtikati v jugoslovanske notranje zadeve. Hrvatski in slovenski komunisti so bili proti Rankoviću, iz česar sledi, da bi zares bila Jugoslavija v vprašanju, če bi Ranković uspel in če na to gledamo perspektivno. Čeprav je res, kar piše (KT 329) Š.T., da bi namreč Rankovićeve klika uvedla najhujši teror, je po drugi strani spet res, da bi naletela na nesrbski odpor lastnih partijcev, ki se prav gotovo ne bi dali kar tako, če bi že kleknili navadni smrtniki. Ne gre namreč pozabiti, da je bila v veliki meri vojska pod kontrolo Hrvatov in da je Gošnjak s svojimi posebnimi edinicami prav gotovo pravočasno poskrbel za varnost pred tajno policijo, dominirano od Srbov. Nazadnje je izid te borbe to tudi dokazal. Nadaljnji moment je sama Titova osebnost: ne smemo pozabiti, da je partijcem - čeprav ne Rankovićeve - še vedno mali bog in da je zato več kot verjetno, da bi se na Titov poziv (ali pa če bi ga Rankovićeve policija aretirala, kar ne bi moglo ostati prikrito dolgo časa,) uprla masa, zlasti nesrbskih komunistov proti Rankovićeve kliki.

Po najinem mnenju ni prav nič pretirano zaključevati, da je Titova pravočasna likvidacija Rankovića zelo verjetno rešila Jugoslavijo ali pa vsaj preprečila novo državljansko vojno.

K & J.

HODIL PO ZEMLJI SEM NAŠI (KT 328)

G.urednik! Videti je, da so dogodki prehiteli avtorja: začelo se je s premeščanjem častnikov in podčastnikov Ne-Slovencev iz Slovenije v njihove rodne domovine. Do konca leta naj bi bili v Sloveniji samo še slovenski oficirji. Tudi vojašnice že dobivajo nova imena. Vsaj napisne table so zdaj v slovenščini. Zdi se, da bodo vojašnice imenovane zgolj po "slovenskih herojih". - V šolstvu manjšin je izjema. Na Reki (nad Opatijo je namreč precejšnja slovenska manjšina) imajo Slovenci lastno osemletko. Tudi ni točen podatek o nakladi 'Družine'. Ta znaša 105.000 in ne 14.000 izvodov. Treba je poudariti, da izdajatelji niso "cirilmetodarji". Zato tudi težava zaradi neklade, ker časopisno podjetje 'Delo' po navodilu partije ne da več papirja. Toda v tem je velika partijska nelogika: dežela in režim sta lačna deviz in 'Družina' služi devize s svojim izvozom med izseljence in v zamejstvo. Če papirja ne bo za povečanje naklade, tudi deviz ne bo, ker se mi zdi naravno, da bodo izdajatelji dajali prednost domačim naročnikom pred tujino, kjer imajo Slovenci itak na pretek slovenskega in tujega verskega tiska.

R.

G.urednik! Čeprav sem hudo zaposlen, bi vendar rad izrazil priznanje posebnemu dopisniku iz Slov. Primorske za njegovo domovinsko poročilo v KT 328. Moram reči, da so njegova opažanja ne le zanimiva ampak tudi važna. Iz njih si zdomci lahko ustvarimo približno podobo, kako je doma. Škoda le, da niste najbolj važnih dejstev poudarili. Mi zato dovolite, da jih povzamem in znova izrecno omenim?

1. Komunisti se niso razlikovali v kritiziranju od nepartijcev.
2. Slovenski lepaki so v manjšini v Ljubljani, toda varuhov slovenščine ne manjka.
3. Mnogo manj se gradi v Sloveniji, največ stanovanja, malo uradov in manj tovarn. Zato delavci iz južnih predelov države odhajajo iz Slovenije.
4. Povojni Slovenci imajo več narodne samozvesti.
5. Gospodarska centralizacija vzbuja narodnostna trenja.
6. 'Sporazum' z Vatikanom ni razburil pravoslavni vernikov.
7. Slovenci se do pred kratkim sploh niso izseljevali kakor nekoč.

Še enkrat, gospod urednik, hvala lepa za zanimiv članek vam in dopisniku in vso srečo pri nadaljnjem izdajanju vašega splošno cenjenega lista, ki je - na žalost - prečesto glas vpijočega v puščavi slovenskega zdomstva.

M.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga Slovenska Pravda, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje D. Pleničar. - Uredništvo: 76 Graeme Road, Enfield, Middx. Tel: ENF 5097. Uprava: BM/TRIGLAV, London WC1. - Printed by Pika Print Limited, Enfield.

*DACHAU PRED DVAJSETIMI LETI**"KINGSMENI" NA ZASLIŠANJU*

X.

Avstrijska skupina, ki je stela le dvestošestdeset pripornikov, čeprav nazorno nasprotujočih si monarhistov in social demokratov, je bila složna in zelo aktivna. Monarhisti so bili v večini. Med njimi je bilo precej aristokratov z dobrimi zvezami in poznanstvi ter celo sorodstvi na zapadu. Tudi sinova umorjenega prestolonaslednika Franca Ferdinanda sta bila v Dachau. Z ozirom na odločen nastop Otona Habsburškega proti Hitlerju so avstrijski aristokrati imeli močno zaslonbo pri zapadnih zaveznikih. Predsednik avstrijskega narodnega odbora je bil monarhist, energičen mlad inženir Alfons Kotbauer. Z njim se je kmalu po prihodu v taborišče seznanil dr. Zdravko Kallan, ko sta nekaj časa bila skupaj na istem bloku. Alfons nas je smatral za jugoslovanske monarhiste in nam je nudil vsako pomoč, ki je bila v mejah njegovih možnosti. V njegovi pisarni nam je bil pisalni stroj vedno na razpolago. V angleščino nam je prevajal njegov tolmač dr. Rihard Gerber. Posojal nam je rdečo izkaznico za prehod v zunanje taborišče. To izkaznico sem zataknil za rob angleške kape in šel tako po bloku in taborišču, da so jo vsi titovci videli. Seveda so mislili, da sem jo dobil od ameriškega poveljstva, kakor jo je dobil njihov komite. Alfons Kotbauer me je seznanil z mejnim grofom (Markgraf) Pallavicinijem, sorodnikom Habsburgovcev, ki je imel pri Amerikancih nekoliko uplivnejši položaj od našega Marića. Pallavicini je imel svojo sobo v zunanjem taborišču in sem ga tam nekolikokrat obiskal. Do podrobnosti sem mu pojasnil razmere v domovini za časa okupacije in revolucije, kakor tudi položaj naše grupe v taborišču. Prosil sem ga tudi, da se zavzame za zaprte domobrancelje, da bi jih ne izročili jugoslovanskim komunističnim oblastem. Tako je končno CIC bila podrobno informirana o mojem slučaju in o grupi "Kingsmen-ov", kakor so nas Amerikanci uradno nazivali. Grofova prizadevanja glede domobranceljev niso za legla, ker je poveljstvo moralo postopati po direktivah, ki jih je dobivalo z najvišjih političnih uradov.

Mojih sprehodov v zunanje taborišče titovci niso bili ravno veseli. Ker so stražo pri glavnih vratih imeli jugoslovanski partizani, so me lahko kontrolirali. O prehodu je seveda odločal ameriški vojak, ki so mu titovci služili le kot nekako ojačanje. Kadar je bil komandir taboriščne policijske straže pri vratih bivši mornariški major Tone Arko, iz Ribnice, je vedno kričal: "Aha k...., greš spet na referat." - Odgovoril sem mu navadno: "Tako je, tovariš štabak!" Bil je prav surov sobni starešina in je pretepal ljudi v svoji sobi. Zlasti se je surovo znašal nad sedaj pokojnim policijskim uradnikom Ferdinandom Uraničem. Gotovo ga moj, na njegovo "štubaštvo" spominjajoč odgovor ni posebej razveselil. Bila sva si vroča še iz italijanskih taborišč Gonarsa in Padove. Z njegovim mlajšim bratom Andrejem sva bila skupaj na ljubljanski realki in tudi skupaj telovadila pri ljubljanskem Sokolu v Narodnem domu. Zato me je Tone, kot zagrižen ofar še bolj sovražil, ker me je smatral za sokolskega odpadnika, saj mi je v italijanskih taboriščih vedno dopovedoval, da je vsem Sokolom mesto edinole v Osvobodilni fronti. Jaz pa sem ga prepričeval, da je vsem oficirjem mesto edinole v Mihajlovičevi J.V. v D. Zdaj, ko so bili partizani od zaveznikov edina priznana jugoslovanska vojska, me je še bolj pisano gledal in mi se rogal: "Kje pa sta zdaj tvoj kralj in Mihajlovič!?"

Končno se je CIC vendar le zganila in me skupaj z dr. Banom poklicala na zaslišanje. V uradu kapetana Emetha sta že čakala Gregorc in Mušič, ki sta na Primorskem bila povezana z grupo Joja Golca. Izpovedal sem, da sem kot načelnik štaba Komande Slovenije J.V. v D. po uradni dolžnosti sodeloval z zavezniško obveščevalno službo, ki jo je v Ljubljani vodil polkovnik Vauhnik (BBZ). Poročila, ki sem jih dajal BBZ, so istočasno šla k zaveznikom preko generala Mihajlovića, s katerim sem bil v stalni radio zvezi. Dostikrat, ko so bile BBZ zveze preko Italije v Švico pretrgane, sem preko radio zvez s štabom generala Mihajlovića poslal zaveznikom šifrirana poročila, ki mi jih je izročil polkovnik Vauhnik. Par tednov pred mojo aretacijo sem obvestil polkovnika Vauhnika, da bo v toku 48 ur generalni konzulat NDH od Nemcev zahteval njegovo izročitev. Takrat sem Vauhnika odpeljal v naše skrivališče ter mu s pomočjo v okupacijski aparat infiltriranih ilegalcev J.V. v D. pomagal pobegniti v Švico. Moja izpoved je bila točna. Prepričan sem, da so moje navode v formularju že preje dobili potrjene od zato pristojnih višjih uradov. Ker sta bila istočasno poklicana tudi Gregorc in Mušič, mi je bilo jasno, da je CIC hotela le zvedeti podrobnosti v zvezi z našimi kratkimi podatki v formularjih. Vprašanje domobranceljev se ni načenjalo. Istotako ob tej priliki ni kazalo načeti vprašanja našega ostanka v inozemstvu, kajti jugoslovanski narodni odbor je tudi v tem uradu imel svojega opazovalca. Jugoslovanski tolmač v CIC uradu je bil pokojni letalski kapetan Tone Albert, zelo zagrižen ofar. Albert je bil solunski dobrovoljec in je bil med prvo svetovno vojno skupaj z Angleži in se naučil angleščine. Po vojni je bil leta 1922-23 čelnik Orjuna za Slovenijo. Kot 18 letni dijak ljubljanske realke sem bil navdušen orjunaš. Sodeloval sem pri mnogih podvigih Orjuna in postal Albertov adjutant. Albert me na CIC ni ravno prijazno gledal in je seveda svoje rdeče tovariše iz jugoslovanskega narodnega odbora takoj obvestil, da sem bil tam in čemu so me

poklicali. Mislim pa, da proti meni osebno ni nikdar nič slabega podvzel. Vendar je njegova prisotnost na CIC uradu sprečevala obravnavanje vprašanj in zadev za katere jugoslovanski komunisti niso smeli vedeti.

"NEODGOVORNI ELEMENTI" ME ARETIRAJO

Moji sprehodi od urada do urada po zunanjem taborišču jugoslovanskim komunistom prav gotovo niso ugajali. Vendar sem jih s stalnim manevriranjem vsaj toliko zmešal, da do zadnjih dni maja niso prestopili mej opreze. K temu so pripomogle dve stvari. Prva, vrednost mojih zvez z Amerikanci je bila komunistom neznana in ravno zato so jo daleč precenjevali. Druga, da sem povsod povdarjal, da gremo jaz in vsi moji prijatelji domov. Bili so prepričani, da jim ne uideмо. Zaslisanje na CIC skupaj z ostalimi Jugoslovani, ki so bili kakorkoli povezani z zavezniško obveščevalno službo in to v prisotnosti Alberta, pa je komunistom odkrilo vse šibkosti mojega položaja pri Amerikancih. Istočasno jim je od nekd moralo priti na ušesa, da moj povratek v domovino ni tako siguran, kakor so si oni mislili. Gotovo so prečitali moje pismo, ki sem ga 26. maja po ing. Diehlu poslal ženi v Ljubljano, v katerem sem med drugim napisal, da sem zelo oslabil in najbrž ne bi mogel izdržati transporta s kamioni domov. Izgleda, da bom moral malo počakati, da se okrepim in se medtem časom uredi prometne razmere ter začno voziti vlaki. Zato naj se nič ne razburja, če me ne bo takoj s prvim transportom. Takoj po odhodu Diehla me je nekoliko rdečih veličin vprašalo, če res nameravam domov. Skojevski voditelj Škerl mi je celo dejal, da bodo doma ljudje mojih strokovnih sposobnosti silno potrebni. Če tudi se v preteklosti včasih nisem strinjal s pogledi osvobodilne fronte, se mi to ne bo štelо v zlo. Zato naj grem domov... Ker je kar naenkrat nastalo tako zanimanje glede mojega povratka v domovino, mi je postalo jasno, da so komunisti začeli dvomiti v iskrenost mojih izjav, da se bom v resnici vrnil. Mnenja sem tudi, da so se po vsem tem odločili, da me enostavno ugrabijo.

Popoldne 29. maja sem šel na blok, kjer je stanoval predsednik jugoslovanskega narodnega odbora dr. Vladeta Popović. Zelel sem od njega zvedeti, kaj nameravajo storiti s Peterlinom in z grupo domobrancev, ki so jih imeli zaprte v bunkerju. Smatral sem, da dr. Popović ni še toliko zašel v rdeče vode, da bi mi ne med štirimi očmi povedal, kako stvari stoje. Dr. Popovića sem našel v hodniku. Komaj sva se pozdravila, so že priskočili poročnik bojnega broda Kandare in trije mornariški podoficirji ter me izpred osuplega Popovića s silo odvedli v bunker. Dežurni šef bunkerske policije, Litvanec, je verjel mojim protestom in ne našim komunistom. Vnel se je prepir. Kandare in podoficirji so prav po partizansko kričali: "Tukaj je nekaj narobe! Ala, dajmo, dajmo! Zapri ga, pa se bomo potem objasnili..." Litvanec in njegova bunkerska straža se za njihovo kričanje ni dosti zmenila, zato je Kandare ves jezen odšel iz bunkerja nazaj v taborišče, pridušajoč se, da bomo že videli. Medtem je pa že prišel stražar iz taboriščne policije in je Litvancu naročil, naj me takoj izpusti, medtem ko je meni dejal, naj grem z njim v policijo. Podoficirji so nama sledili do policije. Pred vrati so se pa premislili in odšli za Kandaretom na blok. V policiji sem moral popisati ves dogodek. Nato so mi dejali, naj grem na blok in naj bom miren, ker se mi ne bo ničesar zgodilo. Kapetan Marić je za mojo ugrabitev zvedel v nekaj minutah. Nemudoma je odšel k amerškemu varnostnemu oficirju (Security Officer), ki je takoj izdal nalog, da me izpuste. Poklical je pa tudi Juranića in ga pošteno ozmerjal. Pol ure nato je prišel Juranić k meni na blok in se hinavsko opravičeval, da so to storili neodgovorni elementi brez njegove vednosti. "Dahavski poročevalec" pa je 2. junija objavil sledeče: "Poleg pristojnih amerških oblastev ima samo tov. Juranić, kot predsednik preiskovalne komisije Mednarodnega odbora, pravico izvršiti aretacije in odrediti pripor. V vsakem primeru pa mora biti obveščen tudi prizadeti nacionalni komite... Vsak prekršek proti osnovnim načelom tovarštva bo v sporazumu s poveljnikom taborišča strogo kaznovan."

Takoj drugo jutro sem se prijavil v amerškem štabu in zaprosil, da bi me sprejel poveljnik divizije gen. Adams. Odločil sem se, da moram s prijatelji za vsako ceno priti ven iz območja taboriščne komunistične "vlade".

DIEHLOV POVRATEK IZ LJUBLJANE

Tridesetega maja popoldne se je vrnil iz Ljubljane ing. Diehl. V Ljubljani je obiskal podpredsednika slovenske vlade dr. Marjana Breclja in tov. Jelačin-Baeblerjevo, ki ji je bilo poverjeno vodstvo repatriacije slovenskih pripornikov in drugih izseljencev. Ing. Diehl je tudi povedal, da je uradna delegacija za repatriacijo pripornikov iz zbirnih taborišč Dachau in Salzburg odpotovala iz Ljubljane 28. maja preko Maribora in sovjetskih linij in mora vsak čas prispeti v Dachau. Delegacijo tvorijo dr. Franta Mis, Beno Kudiš, Boris Čizmek in Janez Arko (brat majorja Toneta Arka). Po tujejo s tremi avtomobili, izmed katerih je eden poltovorni natovorjen s cigaretami, zdravili in pošto za pripornike. Ta delegacija je zaradi sitnosti, ki jih je imela pri prehodu demarkacijskih črt prišla v Dachau šele 5. junija zvečer, to je po odhodu prvega jugoslovanskega transporta, ki je istega dne zjutraj odšel v domovino. - Ing. Diehl je iz Ljubljane prinesel precej pisem, ki so jih blokovni poverjeniki jugoslovanskega narodnega odbora takoj razdelili naslovni kom. Meni je zvečer sam prinesel ženino pismo, v katerem mi ona svetuje, "naj grem v kraje, kjer je dober zrak in

se zunaj pozdravim predno se vrnem domov..." Z Diehlom sva se poznala iz bunkerja, kamor so ga nekako v februarju zaprli za dva dni. Vrgli so ga v mojo celico. Sprva mu nisem zaupal. Ko pa mi je odprto povedal, da je komunist, sem mu tudi jaz istotako odprto povedal, kaj da sem in zakaj sem v bunkerju. Po mojem mnenju tega ni nikoli izrabil. Na bloku nisva mogla govoriti, zato mi je pomignil naj greva na prosto. Zunaj mi je na kratko opisal, kako je doma in mi svetoval, naj se ne vrnem, kajti zame doma ne bi bilo varno. Imam pač preveč sovražnikov, zlasti med stanovskimi tovariši. Prepričan sem, da je Diehl spadal med komunistične idealiste in v duši ni bil slab človek.

Cesta od Ljubljane do Dachau-a je bila že v dobrem stanju in ing. Diehl je v devetih urah preko Podkorenskega sedla, Katschberga in Salzburga prišel v taborišče. Diehl je bil v Ljubljani prav za časa Titovega obiska, ko je Tito na Kongresnem trgu v svojem dolgem govoru povdarjal, da z novo Jugoslavijo, ki je dala za svobodo 1,750.000 žrtev ni mešetarjenja in trgovanja. Da nova Jugoslavija ne bo, kakor so to stari politiki, pri zeleni mizi oddajala stotisoče naših ljudi pod tuji jarem. Danes je položaj drugačen! Ciljal je na Trst in Koroško... Svojim političnim nasprotnikom je Tito 28. maja z balkona ljubljanske univerze zabrusil: "Izdajalce je v naši deželi dosegla roka pravice (ali zato 1,750.000 žrtev!?) in samo malemu delu se je posrečil beg pod okrilje pokroviteljev izven naše države. Ta manjšina ne bo nikoli več videla naših krasnih planin! Naši narodi so podali v veličastni borbi dokaze najglobljega patriotizma, jugoslovanskega in slovenskega patriotizma. In vsi tisti, ki bi se drznili iz tujine rušiti ta obči jugoslovanski in slovenski patriotizem, si bodo pri tem razbili ne samo nos, temveč tudi glavo. Zategadelj so vsi računi z izdajalci, ki so zbežali ali se skrivajo v državi, propadli."

Diehl je bil komunist, vendar si je svobodo predstavljal drugače, kakor je takrat doma divjala... Skušal pa je to divjanje opravičiti s postopki nasprotnega tabora. Iz Ljubljane je prinesel precej vesti, pa tudi podatkov o pobijanju partizanov in civilnega prebivalstva - terencev, ki so jih domobranci izvršili pred umikom iz domovine. Prinesel je tudi sliko ubitega dr. Vito Kraigherja z izrezanim srpom, kladivom in zvezdo na licu. Slika je krožila med partizani po taborišču. Seveda so jo predložili tudi amerškemu poveljstvu. "Dahavski Poročevalec" pa je v posebni prilogi k številki 26. od 31. maja 1945 objavil sledeče: "Dachau 30. maja - Dr. Vito Kraigher - Žrtev belih. - Iz Ljubljane nas je dosegla tudi žalostna vest, da so belogardistični zločinci v zadnjih urah pred pobegom okrutno umorili enega najvidnejših voditeljev naše osvobodilne borbe dr. Vito Kraigherja. Hkratu so padli od zločinske roke tudi umetnostni zgozinar, vseučiliški profesor dr. France Mesesnel, Anton Čop in Angela Dolharjeva. Padlim borcem za svobodo slovenskega naroda ohranimo časten spomin. Fašizmu - smrt!" Drugi dan nato je "Dahavski Poročevalec" pozival k maščevanju "dokler ne bo uničen zadnji ostanek fašističnih in nacističnih kreatur in z njimi povezanih domačih izdajalcev". Seveda je tudi objavil vest: "Begunje so spet polne, odkar zavezniki vračajo pobegle belogardiste..."

SPREJEM PRI AMERIŠKEM KOMANDANTU

Prvega junija dopoldne sem bil sprejet pri amerškem komandantu divizije in taborišča, brigadnemu generalu A-damsu. General me je sprejel v njegovem uradu na sila čuden način. Sedel je v naslonjaču in je imel noge stegnjene preko pisalne mize. Ko sem se mu v znak pozdrava priklonil, kakor je to bilo v navadi pri oficirjih jugoslovanske vojske, mi ni odzdravil niti z najmanjšo kretnjo, pač pa me je z očmi nezaupljivo meril od glave do pet. V dotedanjih dvajsetih letih vojaške službe nisem še srečal tako neprijaznega generala. Čeprav poparjen od neprijaznosti, sem se hitro zbral in generalu pojasnil položaj Mihajlovičevih ljudi v taborišču in ga zaprosil, naj nas preseli iz taborišča v katerem smo izpostavljeni neprestanim komunističnim šikanam. General je poslušal tolmača in nezaupljivo sprašujoče gledal v mene. Moja zadeva mu je bila že prej pojasnjena in tudi na pisalni mizi, poleg njegovih nog, je ležal snopič tipkanih listov, ki jim je bila priložena utemeljitev moje prošnje za sprejem. Rekel mi ni nič in iz njegovega brezizraznega obraza tudi nisem mogel ničesar razbrati. Zaključil sem, da me je hotel le videti. Odslovil me je, kakor me je sprejel - z nogami na mizi, ukazujoč tolmaču naj me spremi k njegovemu pomočniku za taborišče podpolkovniku Joyce-u.

Podpolkovnikova pisarna je bila na nasprotni strani hodnika. Iz nje so vodila vrata v dvorano, kjer je bilo več pisalnih miz z oficirji in podoficirji divizijskega štaba. Podpolkovnik Martin W. Joyce je bil mož visoke postave, plavih las in oči, že malo osivel in zelo ljubeznjiv. Segel mi je v roke in ponudil stol kraj njegove pisalne mize. Medtem je mlad, simpatičen poročnik že prinesel moj predmet od generala. Poročniku je takoj ukazal, naj mi napiše stalno dovoljenje za kretanje po taborišču in okolici. (Permanent pass). Obljubil je, da bo skušal čimprej ugoditi moji prošnji, ker obžaluje položaj, v katerem smo se, ne po lastni krivici, znašli Mihajlovičevi vojaki...

Polkovnik Joyce je bil mož besede. Četrtega junija zjutraj so me poklicali v štab, kjer so mi izročili od njega potrjeno listo "Yugoslav Kingsmen", kakor so nas Amerikanci krstili, z nalogom, da se takoj preselimo v dahavsko mesto k rodbini Turba, ki je stanovala na Freisinger Strasse 51. (Sledi.)

KULTURA IN OMIKA

UDBA NA PARNASU

Ni sicer moja naloga, da pišem o političnih dogodkih, toda poročilo o peti seji CK ZK Slovenije, ki ga je objavilo ljubljansko DELO, je omembe vredno tudi v tej rubriki. Nekateri so namreč na tej seji dosegli nove vrhunce s poskusi poetičnega realizma v drugi polovici 20. stoletja. "V slovenskem kulturnem in revijalnem življenju je vladalo določeno ozračje, v katerem je UDV (uprava državne varnosti) štela za svojo patriotsko dolžnost, da nadzoruje posameznike," je izjavil stari znanec iz UDV Mitja Ribičič. Na koga je pri tem mislil, ve bolje kot jaz. Na univ. prof. Dušana Pirjevca? Predsednika Slovenske akademije Josipa Vidmarja? Ali na bivšega podpredsednika slovenske vlade Bena Zupančiča? In kaj naj mislimo o izjavi Vinka Hafnerja, da je UDV imela kartoteke za celih 200.000 ljudi samo v Sloveniji in posnetke na magnetofonskih trakovih, "kar bi v rokah primitivnih ljudi... lahko postalo zelo nevarno orožje"? Bogve kaj bi si mislila naša živina na paši, ako bi sedaj naši dični komunistični voditelji pristali na božansko zamisel kolektiva kombinata Emona in ukazali: "Krave naj gre past Uprava državne varnosti. Z magnetofonskimi trakovi v rokah!"

KDO ŠE ŠTUDIRA ?

Na seji predsedstva centralnega odbora Zveze študentov Jugoslavije septembra meseca v Beogradu so navzoči opozorili, da se gmotni položaj jugoslovanskih študentov na splošno iz leta v leto slabša. Čedalje manj študentov prejema štipendije. Študentje se zavzemajo za to, da bi z zakonom uredili način štipendiranja in kreditiranja, saj je čedalje bolj očitno, da ne študirajo tisti, ki bi bili za to najbolj sposobni, ampak oni, ki imajo dovolj lastnih sredstev.

Da je položaj težak, potrjuje tudi odprto pismo slovenski javnosti, ki ga je izdala Zveza študentov ljubljanske univerze. Pismo pravi, da šolanje in študij postajata vse bolj privilegij mladine iz družin z visokimi dohodki. Socialna in regionalna struktura študentov se stalno slabša v škodo tistih področij, ki najbolj potrebujejo strokovnjake. "Letošnje leto se je na ljubljansko univerzo vpisalo že 44.4% mladine iz ljubljanskih občin," pravijo študentje - s čemer hočejo reči, da 44.4% letošnjih brucov prihaja iz petih ljubljanskih občin, vključno litijske in kamniške. Pismo dalje pribija, da so dosedanja prizadevanja za izboljšanje materialnega položaja študentov padla na gluha ušesa in zaključuje: "Potrebno je, da se vsa slovenska javnost zamisli, zakaj izredno hitro pada število štipendij. Padanje števila štipendij in nepomembna sredstva za dijaška in študentska posojila direktno zavirajo reformna prizadevanja, in premajhno zanimanje slo-

venske javnosti za ta vprašanja poraja dvom o iskrenosti pri izvajanju družbenih sprememb."

Druga težava je omejitve vpisovanja na nekatere fakultete. Medicinska fakulteta v Ljubljani lahko sprejme letno le 150 novih slušateljev - 100 na medicinski in 50 na stomatološki oddelek. Za študij na fakulteti se je letos zanimalo več kot 400 dijakov, tako da je fakulteta priredila vstopne izpite, na katere je prišlo 295 kandidatov. Komisija za sprejem novincev na fakulteti je v DELO nato izčrpno poročala o kriterijih, ki so jo vodili pri ocenjevanju in izbiri kandidatov. Kaj ne bi, ko pa je za vrnila približno toliko kandidatov, kot jih je sprejela!

PROBLEM 'PROBLEMŌV'

"PROBLEMI", revija za kulturna in družbena vprašanja, ki jo izdajata Zveza mladine Slovenije in univerzitetni odbor Zveze študentov Jugoslavije v Ljubljani, je zašla v finančne težave. Sekretariat CK Zveze mladine je namreč sklenil, da revije ne bo več dotiral (doslej je dal že več kot štiri milijone starih dinarjev), ker ima sam velike težave s proračunom. Uredniški odbor predlaga, da jim letos omogočijo tiskanje vsaj še dveh števil, tako da bi jih izšlo skupno deset namesto dvanajst, zahte vajo pa jamstvo za normalno delo uredništva v prihodnjem letu. Če ti pogoji ne bodo izpolnjeni, bo uredniški odbor odstopil.

OHRIDSKI CIRILMETODOVCI

Proslava 1050 letnice smrti Klimenta Ohridskega v Ohridu so se poleg predstavnikov akademij, univerz in slavističnih društev udeležili tudi vsi vidnejši makedonski komunistični prvaki (kar je malo čudno), pa tudi makedonski pravoslavni metropolit, katoliški škof iz Skopja in makedonski škof iz Toronta (kar je umljivo). V poročilu o proslavi je Bratko Kreft omenil, da je predstavnik avstrijskih slavistov štel med avstrijske slaviste tudi Čeha Dobrovskega, Slovenca Kopitarja in Miklošiča ter Hrvat Jagića, ne da bi omenil njihove narodnosti. Tudi predsednik bolgarske akademije je imel lep govor, toda imel je to pomanjkljivost, da Makedonije in Makedoncev v zvezi s Klimentom sploh ni omenil... Kliment je bil na daljevalec dela sv. Cirila in Metoda in utemeljitelj pismenosti med makedonskimi Slovani. Umrl je 916. leta v Ohridu, kjer je od 893. leta deloval kot škof.

JEZIKOVNA ENAKOPRAVNOST

V stalni rubriki DELA "Pogovor z bralci" je časopis priobčil pismo, ki omenja dobro prevajalsko službo na več mednarodnih konferencah v Jugoslaviji. Avtor pisma predlaga, da bi si tudi "predstaviški organi" (t.j. zvezna skupščina) omislili nekaj takega, da bi lahko poslanci "govorili v jeziku onih, ki so jih izbrali v te organe," kar da gotovo ne bi prizadelo "bratstva in enotnosti" v Jugoslaviji. Ljubljansko DELO sploh zadnje čase znova objavlja povodenj pisem in poročil o zanemarjanju slovenščine - predvsem med Slovenci samimi. SPECTATOR

Peti plenum centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije, ki je bil 4. oktobra v Beogradu, je izvolil nove organe centralnega komiteja. Namesto dosedanjega izvršnega komiteja CK, ki je imel 19 članov, bo sedaj obstajalo predsedstvo CK ZK Jugoslavije sestojelo iz 35 članov in izvršni komite sestavljen iz 11 članov. Nihče ne bo mogel biti član obeh organov istočasno. Člani izvršnega komiteja ne bodo mogli imeti funkcij "povezanih z oblastjo" v državnem aparatu, medtem ko bo to članom predsedstva še v naprej dovoljeno, kar kaže, da je bilo govorjenje o loči tvi partije od oblasti "od vrha do tal" samo pesek v oči. Funkcija generalnega sekretarja je bila odpravljena in prav tako tudi sekretariat CK. Za novega predsednika ZK Jugoslavije je bil izvoljen Tito, a za sekretarja novega izvršnega komiteja Mijalko Todorović. Na predlog CK ZK Srbije, Črne gore in Bosne in Hercegovine je bil Aleksandar Ranković izključen iz Zveze komunistov. Člani CK bodo še nadalje ostali na vseh važnih položajih državne oblasti.

Poročilo o aktivnosti ZK Jugoslavije in o reorganizaciji njenih vodilnih organov je podal Mijalko Todorović, pred sednik komisije CK ZKJ za reorganizacijo ZKJ. Dejal je, da so komunisti takoj po prvih korakih v razvoju organov samoupravljanja naleteli na probleme vloge ZKJ. Zdaj se je samoupravljanje že tako daleč razvilo, da se mora Zveza komunistov idejno in organizacijsko tako postaviti, da bo mogla v bodoče izpolnjevati svojo vlogo v novih razmerah. Zveza komunistov se bo morala v bodoče stalno razvijati in prilagajevati spremembam v družbi. Sedanja reorganizacija ZK bo zahtevala leto dni ali pa še več in tako bo šele prihodnji kongres sankcioniral vse spremembe v organizaciji.

Todorović je dejal, da ZK sedaj ne more nikjer in nikakor komandirati, odgovorna pa je za dosleden socialistični razvoj družbe. Vendar to, da je ZK še ohranila nekatere značilnosti komunistične partije iz časov revolucionarne ga boja, vojne in povojnih let, ko je bila partija oblast, ima v več pogledih negativne posledice. ZK kot celota in vsak njen del mora biti sposobna za samostojno delo in glede na federativno ureditev dežele in čedalje večjo decentralizacijo funkcij, bo prišlo do večje samostojnosti ZK v republikah.

Potem ko je Kardelj predlagal, da se izvoli Tito za novega predsednika, je Tito obrazložil izvolitev novih vodilnih organov CK. V novem predsedstvu CK ZK Jugoslavije so vsi člani dosedanjega izvršnega komiteja razen Todorovića, ki je postal sekretar novega izvršnega komiteja. Glede na republiško sestavo, pa sta oba organa sestavljena takole: Bosna in Hercegovina 7 članov, Črna gora 6, Hrvatska 9, Makedonija 6, Slovenija 7 in Srbija 11 članov. Od Slovencev so v predsedstvu Edvard Kardelj, Boris Kraigher, Ivan Maček in Lidija Šentjura, a v izvršnem komiteju Roman Albrecht in Stane Kavčič.

PRAVICO UPORABITI VSA SREDSTVA

Zaključni govor na plenumu je imel Tito. Dejal je, da je bila javna razprava o zaključkih brionskega plenuma precej enostranska. V razpravah so namreč bili očitni frontalni napadi na Državno varnost (UDV). To je bilo napak. Namesto, da bi se razpravljalo o glavnih krivcih za deformacije v varnostni službi, se je napadala služba kot taka. To je povzročilo, da so neki člani UDV ostali pasivni, namesto da bi bili dan in noč budni v boju zoper razrednega sovražnika in vse tiste, ki od zunaj napadajo državo in poskušajo loviti v kalnem.

Tito je dejal, da je domači tisk dal velik prispevek pri seznanjanju javnosti s sklepi brionskega plenuma. Toda nekateri časnikarji so vse preveč pisali o raznih počitniških vilah in privilegijih, kakor da so to delali zavestno z namenom, da zamegle naš boj in ga usmerijo drugam. Mi se bojujemo proti privilegijam, je dejal Tito, "vendar če si kdo postavi vilo s svojim zaslužkom, dediščino, prodajo imetja na deželi in podobno pride do denarja in si kupi ali sezida stanovanje, zakaj bi mu to zamerili?" V Sloveniji, Hrvatski in drugod si delavci tudi zidajo na tisoče hiš. Ta denar vsekakor ne pride iz državne blagajne, je dejal Tito (čeprav mastne plače prihajajo iz nje - I.S.). "Sem proti administrativni intervenciji. Mislim pa, da je dolžnost kolektivov v naših časopisnih podjetjih, da se ukvarjajo s tem in da vedo, kaj je treba tiskati, česa pa ne."

"Smo revolucionarna partija in še zmeraj smo v revolucionarni fazi našega razvoja. V takšni fazi imamo seveda pravico uporabiti vsa potrebna sredstva, da bi zagotovili smer našega socialističnega razvoja," je pribil Tito. Torej bodo še naprej komandirali in uporabljali UDV v ta namen.

"REORGANIZACIJA" TUDI V SLOVENIJI

Šesti plenum CK ZK Slovenije, ki je bil 17. oktobra v Ljubljani, je bil prvi republiški plenum, ki je obravnaval in sprejel predloge o reorganizaciji ZK po plenumu CK ZK Jugoslavije. Predlog o reorganizaciji je podal France Popit, predsednik komisije za reorganizacijo. Centralni komite je potem izvolil naslednje organe: Predsedstvo CK ZK

Slovenije, v katerem so poleg predsednika Alberta Jakopiča še naslednji: Viktor Avbelj, Tilka Blaha, Stane Dolanc, Vinko Hafner, Ivo Janžekovič, Vladimir Krivic, Franc Leskošek, Lev Modic, Milan Osredkar, Tine Remškar, Janko Rudolf, Janko Smole, Vida Tomšič, Janez Vipotnik, ki je bil kooptiran v CK namesto pokojnega Kadunca, Boris Zíherl in Marija Zupančič. Sekretar izvršnega komiteja je postal Franc Popit, a člani: Rudi Bregar, Marko Bulc, Miha Košak, Stane Kranjc, Tone Kropušek, Andrej Marinc, Franček Mirtič in Mitja Ribičič. Ustanovljenih je bilo tudi 6 komisij CK ZK Slovenije.

KAR PO SEDEMDESET NA LETO !

Republiški zbor skupščine Slovenije je na svoji seji 20. oktobra, z utemeljitvijo, da je zaradi "družbeno-političnih razlogov koristno zamenjati nekatere vodilne ljudi v resoru notranjih zadev", in na predlog predsednika slovenske vlade Janka Smoleta, razrešil dolžnosti dosedanjega sekretarja za notranje zadeve Rika Kolenca in imenoval na njegovo mesto Slavka Furlana, dosedanjega člana slovenske vlade. Riko Kólenec je postal republiški javni tožilec. Furlanovo mesto v vladi je prevzel Milan Vižintin.

Na isti seji je predsednik vlade Janko Smole poročal o reševanju organizacijskih in sistematskih vprašanj v organizaciji za notranje zadeve v Sloveniji. Najprej je govoril o pomanjkljivosti službe in zlorabi službe s strani konservativnih, birokratsko-etatističnih sil, nato pa o delu službe državne varnosti v boju proti razrednim in drugim sovražnikom v povojnih letih. Poudaril je, da je ta služba v zadnjih desetih letih odkrila nad 200 tujih obveščevalcev, ki so opravljali obveščevalno aktivnost na območju Jugoslavije, in nad 400 agentov tujih obveščevalnih služb. Ugotovila je 60 teroristov, ki so aktivno, z ilegalnimi sredstvi delovali proti Jugoslaviji, ter odkrila 500 organiziranih ilegalnih kanalov na meji. Služba je uničila diverzantsko skupino "Slovenske antikomunistične skupine iz Zap. Nemčije" in eno ustaško teroristično skupino.

Po 4. seji CK ZK Jugoslavije se je služba lotila kritične presoje svojega dela in opustila določena dela, ki ne spadajo v njeno področje. Tako je opustila zbiranje komentarjev na zunanje in notranje politične dogodke, raznih pojavov v gospodarstvu, prekinitvah dela in preverjanjem oseb za potrebe raznih ustanov in kadrovskih služb. Sprejeta je bila tudi nova začasna organizacija službe državne varnosti, po kateri bo mogoče zmanjšati število njenih uslužbencev za okoli 60 odstotkov.

STAVKA JE STAVKA - V VSAKI DRUŽBI !

Beograjska BORBA je 16. oktobra pisala o "prekinitvah dela" v Jugoslaviji. To je prvič, da se je o tem javno pisalo, čeprav so bili že preje posamezni slučaji včasih omenjeni. BORBA pravi, da je bilo 273 takih "prekinitvev dela" v l. 1964, katere so zajele okoli 11.000 delavcev. L. 1965 je bilo 231 takih slučajev, v katerih je bilo udeleženi okoli 9.000 delavcev, letos pa je bilo od januarja do septembra okoli 100 "prekinitvev dela".

BORBA pravi, da te stavke nimajo nič skupnega s klasičnimi stavkami, pri katerih je bil spor med delodajalcem in delavcem. Sedanje "prekinitve dela" so nastale v 41 slučajih zaradi zakasnelih izplačil dohodka in nizkih dohodkov, v 24 slučajih zaradi napak v plačilih, 19 slučajih, ker so bile dvignjene delovne norme, 8 slučajih zaradi birokratskih dejanj s strani voditeljev, 5 slučajih zaradi slabih notranjih odnosov in v dveh slučajih, ker delavci niso dobili povišanje plače v skladu s povečano produktivnostjo. Vsi ti vzroki ne dišijo meni prav nič drugače od tistih, ki povzročajo stavke v kapitalističnih deželah.

SKRB ZVEZE KOMUNISTOV ZA MLADINO

"Posledica VIII. kongresa je bil verbalizem, razprave na najrazličnejših mestih v ZK in izven nje, o mladini in delu z njo. Vendar pa se je večina teh razprav sprevrgla v modrovanje ali je današnja mladina dobra, ali ne, ali je za socializem ali ne in podobno. Ta moderna pravda o oslovi senci ne koristi nikomur, najmanj pa mladini. Če bo hotela ZK dvigniti svoj ugled v očeh mladih, ga ne bo z razpravami o mladini, ampak predvsem z individualnim delovanjem komunistov, z njihovim delom, ki bo lahko mladim v zgled, z njihovo idejno in vzgojno dejavnostjo in z njihovimi osebnimi naporji, da se pravilno in pravočasno rešujejo življenjski problemi mladih (izobraževanje, štipendije, krediti, samska stanovanja, zaposlevanje itd.). Žalostno dejstvo je, da mnogi komunisti, ki veliko govore o mladini, niso sposobni vzgojiti niti svojih lastnih otrok. Mnogi mladi nočejo v Zvezo komunistov zaradi notranjih partijskih odnosov. Mladi, ki brez predsodkov gledajo na ZK, ugotavljajo, da se politika ZK oblikuje predvsem v vodstvih ZK, kjer mladih skoraj ni in da celo v osnovnih organizacijah starejša večina mladim komajda pusti do besede. Sicer pa tudi mnogi starejših na sestankih molči, govore pa le nekateri funkcionarji in "profesionalni" diskutanti." (Iz članka Janeza Kocijančiča v ljubljanskem DELU "Mladi in Zveza komunistov" - "Mnenja o vlogi ZK v samoupravnih družbi". - 28. oktobra 1966.)

IVAN STANIČ